

Vabariigi Valitsuse määruse
„Nepstemurru looduskaitseala kaitse-eeskiri“ eelnõu
SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse (edaspidi *LKS*) § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasolev hoiuala looduskaitsealaks (edaspidi ka *kaitseala*) ning muudetakse kaitseala kaitse-eesmärke ja kaitsekorda ning kaitseala välispiiri ja tsoneeringut ning vähendatakse metsavajakuid rangelt kaitstavate metsade tüpoloogilise esindatuse tagamiseks.

Kaitseala asub Pärnu maakonnas Häädemeeste vallas Nepste ja Urissaare külas ning Saare vallas Laiksaare külas.

Kaitseala territoorium on olnud kaitse all alates 2007. aastast, kui Vabariigi Valitsuse 18. mai 2007. a määrusega nr 154 „Hoiualade kaitse alla võtmine Pärnu maakonnas“ võeti kaitse alla Nepstemurru hoiuala. Seega ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid kinnitatakse kaitse all olevale alale kehtivate õigusaktide kohane kaitsekord. Kaitsekorda muudetakse tulenevalt vajadusest tagada kaitsealal leiduvate loodusväärtuste säilimine ja kaitse.

Eelnõukohase määrusega muudetakse looduskaitseseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasolev hoiuala looduskaitsealaks, samuti muudetakse ala kaitse-eesmärke ja kaitsekorda. Muudatuse on tinginud vajadus tagada Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.01.2010, lk 7–25) (edaspidi *linnudirektiiv*) I lisas nimetatud kaitsealuste linnuliikide ja kaitsealuse mardikaliigi kaitse. Muudetav kaitseala hõlmab Natura võrgustikku kuuluva Põhja-Liivimaa linnuala ega jää ühegi loodusala koosseisu.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti looduskaitse osakonna kaitse planeerimise büroo kaitse planeerimise spetsialist Jana Arula (tel 5697 8857, e-post jana.arula@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti looduskaitse osakonna kaitse planeerimise büroo juhtivspetsialist Nele Saluveer (tel 447 7386, e-post nele.saluveer@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna jurist Reelika Metshein (tel 5697 7994, e-post reelika.metshein@keskkonnaamet.ee), Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumitevahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson (tel 626 2880, e-post marika.erikson@envir.ee), keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala eesmärk on kaitsta metsa- ja niidukoosluste elustiku mitmekesisust, kaitsealuseid liike ning laane-, salu- ja soovikumetsi ja neile metsadele iseloomuliku elustiku mitmekesisust.

Eesmärk on kaitsta kaitsealuseid linnuliike, keda linnudirektiiv nimetab I lisas ning nende elupaiku. Need on väike-konnakotkas (*Aquila pomarina*), kanakull (*Accipiter gentilis*), laanerähn (*Picoides tridactylus*), karvasjalg-kakk (*Aegolius funereus*), valgeselg-kirjurähn (*Dendrocopos leucotos*), herilaseviu (*Pernis apivorus*), laanepüü (*Bonasa bonasia*), värbkakk (*Glaucidium passerinum*), händkakk (*Strix uralensis*), öösorr (*Caprimulgus europaeus*), hallpea-rähn (*Picus canus*), musträhn (*Dryocopus martius*) ja väike-kärbsenäpp (*Ficedula parva*).

Lisaks kaitstakse kaitsealust mardikaliiki väike-punalamesklane (*Cucujus cinnaberinus*) ja tema elupaiku.

Vastavalt looduskaitseseaduse §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus ning linnu- ja loodusedirektiivi rakendamine. Nepstemurru kaitseala kaitse all olemise eelduseks on alale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus ja haruldus ning linnudirektiivi rakendamine.

Haruldased ja ohustatud kooslused

Looduskaitsealal asuvad metsakooslused on elupaigaks väga paljudele ohustatud ja haruldastele liikidele. Eesti metsanduse arengukava aastani 2020 kohaselt on looduse mitmekesisuse kaitse seisukohalt oluline rangelt kaitstavate metsade võrgustiku ja selle puhveralade olemasolu, selleks on range kaitse alla vaja võtta vähemalt 10% metsamaa pindalast ning parandada kaitse all olevate metsade esinduslikkust. Oluline on sealjuures jälgida, milliste metsade tüübirühmade esindatust, kui palju ja kus tuleks parandada, et tagada rangelt kaitstava metsa tüpoloogiline esinduslikkus (A. Lõhmus, 2016. „Eestis rangelt kaitstavate metsade tüpoloogiline analüüs“). 2016. aastal valminud analüüsi kohaselt on kõige suurem lisakaitse vajadus (A. Lõhmuse analüüsis I prioriteetsusklass) salu- ja laanemetsade puhul, mis on kaitsealuste linnuliikide olulised elupaigad.

Kuigi kaitseala peamine väärtus on kaitsealused linnuliigid ja nende elupaigad, on alal inventeeritud ka poollooduslik kooslus, mis vastab loodusedirektiivi elupaigatüübile **liigirikkad niidud lubjavesel mullal**. Kuna kaitseala ei ole Natura loodusala, siis ei seata aruniidukooslust eesmärgiks elupaigatüübina, vaid kaitstakse laiemalt poolloodusliku niidukooslusena. Niidukooslus on soodus mitmele soontaimele (sh kaitsealused liigid, nagu käpalised) ja seeneliigile. Peale selle ka mitmele haudelinnuliigile (nt põldlõoke (*Alauda arvensis*), kadakatäks (*Saxicola rubetra*)) ja putukatele (nt liblikalised, kimalased, mesilased). Neid liike kaitse-eesmärgina eraldi välja ei tooda, sest koosluse kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kooslusele iseloomulike liikide kaitse.

Kaitseala üheks kaitse-eesmärgiks on mardikaliik **väike-punalamesklane** (*Cucujus cinnaberinus*). Liik on Euroopas väheneva arvukusega ja Euroopa Liidu liikmesriikidel on kohustus astuda samme liigi ja tema elupaiga kaitseks. Eestis on väike-punalamesklane II kaitsekategooria liik (tabel 1) ehk väga piiratud alal või vähestes elupaikades leiduv liik, kelle arvukus väheneb ja levila aheneb. Liik on kantud ka Rahvusvahelise Looduskaitseliidu (A. Nieto jt, 2010. *Cucujus cinnaberinus*. The IUCN Red List of Threatened Species) punasesse nimistusse kui ohulähedane liik. Eesti punasesse nimistusse on väike-punalamesklane kantud kui äärmiselt ohustatud liik. Äärmiselt ohustatud liikideks määratakse sellised liigid, kelle väljasuremise oht looduses on väga suur. Liik on elupaigaspetsialist, kelle jaoks on kõige sobilikum vana haavaosalusega segamets, kus on head valgustingimused. Pääaegu kogu liigi

eluring kestab ühes mikroelupaigas – sureva või surnud puu korba all. Haudepuudeks eelistavad emased valida hiljuti surnud või juba nõrgalt pehastunud vanad haavad või haavatüükad (võivad valida ka laialehiseid puid), mille korba all munetakse munad. Larvid arenevad niiskes niines, kus ka toitutakse (nii lagunevast ja seenetanud niinest kui ka teiste lagutoiduliste lüljalgsete vastsetest ja nukkudes). Korba all toimub ka nukkumine. Täiskasvanud lahkuvad valmikutena, kui toimub lend ning paariliste ja sobilike uute elupaikade otsimine (Väike-punalamesklase kaitse tegevuskava eelnõu 2011, I. Süda).

Moodustatava kaitseala metsamaastik on väärtuslikuks või potentsiaalseks elupaigaks mitmetele linnuliigile. Linnuliikide elupaigavajadused kattuvad ja liigid on kas negatiivsete või positiivsete suhete kaudu üksteisega seotud. Kõige optimaalsemalt on liikide soodne seisund tagatud metsa rangema kaitsega, sest nii jääb metsa struktuurelemente, mida kaitse-eesmärgiks seatud linnuliigid elutegevuseks vajavad, samuti tekib neid ajapikku juurde. Niisamuti võib mitme linnuliigi optimaalse elupaiga oluline osa olla aruniit. Seega nihkub eesmärk võrreldes hoiualaga elupaikade rangem poole.

Lisaks eespool esitatud kaitse-eesmärkidele seatakse moodustatava kaitseala kaitse-eesmärkideks 13 linnuliiki. Tabel 1 annab ülevaate Nepstemurru kaitseala kaitse-eesmärgiks olevate linnuliikide kaitse-eeldustes.

Tabel 1. Nepstemurru kaitseala kaitse-eesmärgiks olevate liikide kaitse-eeldused

Liik	Eeldus	Kaitse-kategooria	Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kategooria	LiD lisa	oD lisa
väike-konnakotkas (<i>Aquila pomarina</i>)	ohustatus	I	ohulähedane	I	
kanakull (<i>Accipiter gentilis</i>)	ohustatus	II	ohulähedane	I	
laanerähn (<i>Picoides tridactylus</i>)	ohustatus	II	ohuväline		
karvasjalg-kakk (<i>Aegolius funereus</i>)	ohustatus	II	ohualdis	I	
valgeselg-kirjurähn (<i>Dendrocopos leucotos</i>)	ohustatus	II	ohuväline	I	
herilaseviu (<i>Pernis apivorus</i>)	ohustatus	III	ohuväline	I	
laanepüü (<i>Bonasa bonasia</i>)	ohustatus	III	ohuväline	II	
värbkakk (<i>Glaucidium passerinum</i>)	ohustatus	III	ohuväline	I	
händkakk (<i>Strix uralensis</i>)	ohustatus	III	ohuväline	I	
öösorr (<i>Caprimulgus europaeus</i>)	ohustatus	III	ohuväline	I	
hallpea-rähn (<i>Picus canus</i>)	ohustatus	III	ohuväline	I	
musträhn (<i>Dryocopus martius</i>)	ohustatus	III	ohuväline	I	
väike-kärbsenäpp (<i>Ficedula parva</i>)	ohustatus	III	ohuväline	I	
äike-punalamesklane (<i>Cucujus cinnaberinus</i>)	ohustatus	II	äärmiselt ohustatud		II

Väike-konnakotkas (*Aquila pomarina*) eelistab Eestis elupaigana mosaiikset maastikku, kus on toitumiseks sobilikud looduslikud rohumaad, mis vahelduvad metsamassiividega, kus leidub pesitsemiseks sobilikke pesapuid. Pesitsemiseks on sobilik üle 80-aastane pesamets suurte ja tugevate puudega. Pesitsuspuuna eelistab varjetingimusi pakkuvaid okaspuid. Eestis on eelistatud pesapuuliigiks olnud kuusk. Pesitsusterritooriumid on enamasti veekogude (peamiselt jõgede) lähedal, pesa keskmine kaugus püsiva veekoguni on aastate jooksul jäänud vahemikku 770–840 m (Väike-konnakotka kaitse tegevuskava 2018, MTÜ Kotkaklubi).

Kanakull (*Accipiter gentilis*) on Eestis väikesearvuline ja hajusalt levinud haudelind, kelle arvukus on viimase kahekümne aastaga väga oluliselt (enam kui kaks korda) vähenenud. Eesti Ornitoloogiaühingu röövlinnutöögrupi 2018. aasta hinnangu alusel on kanakulli arvukus vähenenud 400–600 paarini. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel ohulähedase liigiga (Kanakulli kaitse tegevuskava 2015–2019). Lähtuvalt LKS § 48 lõikest 2 tagatakse II kaitsekategooria liikide vähemalt 50 protsendi teadaolevate ja keskkonnaregistris registreeritud elupaikade või kasvukohtade kaitse kaitsealade või hoiualade moodustamise või püsielupaikade kindlaksmääramisega lähtuvalt alade esinduslikkusest. Kanakulli liigitegevuskava alusel ei ole LKS-s määratud 50 protsendi teadaolevate elupaikade ja nelja keskkonnaregistris registreeritud elupaiga kaitse alla võtmise eesmärki saavutatud, arvestades, et kanakulli piisavaks kaitseks sobib kaitsekorra reservaat või sihtkaitsevöönd.

Laanerähn (*Picoides tridactylus*) on väikesearvuline haudelind, kes on Eesti punase nimestiku järgi ohuvälises seisus ning kes on arvatud looduskaitseaduse alusel vähearvuka ja ohustatud liigina II kategooria kaitsealuste liikide hulka. Laanerähn elab suuremates loodusmaastikulaamades. Laanerähn eelistab vanemaid puistuid, milles on rohkelt kuivanud puid, soovitatavalt kuuski. Liik on levinud üle terve Eesti. Igal talvel rändab põhja poolt Eestisse laanerähni liigikaaslast, kes suurendavad liigi kohapealset arvukust kaks kuni kolm korda. Laanerähni ohustavad metsade majandamine, mille tõttu väheneb metsade vanus ja rähnile sobivate elupaikade pindala.

Karvasjalg-kakk on Eestis paiguti levinud harv haudelind, kes eelistab elupaigana palumetsi. Hinnanguliselt on Eestis 200–400 karvasjalg-kakupaari. Liigi arvukus on viimastel aastatel vähenenud. (Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2003–2008; Eesti Ornitoloogiaühing, 2009).

Valgeselg-kirjurähn on levinud Euroopa ja Aasia parasvöötme sega- ja osalt ka lehtmetsavööndis. 15. sajandil hõlmas valgeselg-kirjurähni levila ilmselt suure osa Lääne- ja Kesk-Euroopast, ent praeguseks on liik sealt elupaikade hävimise tõttu peaaegu täielikult kadunud. Valgeselg-kirjurähni arvukus on eelmisel sajandil peamiselt intensiivse metsamajanduse tõttu mitmel pool areaali servaaladel kiiresti ja oluliselt kahanenud. Sellel sajandil loetakse liigi seisundit Euroopas stabiilseks. Valgeselg-kirjurähn on Eesti mandriosas ebaühtlaselt levinud haudelind, saartel teda ei leidu. Kõige tihedam, kohati isegi lausaline on asustus Lääne- ja Pärnumaal ning Kesk-Viljandimaal, samuti Tartumaal ja Ida-Virumaal. Liigi arvukus on 3000–6000 paari. Valgeselg-kirjurähni peamised ohutegurid on seotud metsamajandusega. Teda mõjutab sobivate metsade pindala vähenemine, lehtpuuliikide raieküpsuse vanuse alandamine, okaspuukultuuride rajamine viljakat kasvukohatüüpi metsaaladele ning vanade lehtpuude ja seisvate surnud puude eemaldamine metsade majandamisel (Linnuatlas, 2018).

Herilaseviu (*Pernis apivorus*) eelistab metsaseid piirkondi. Kõige sagedamini pesitseb vanades sega- ja lehtmetsades. Pesa teeb enamasti kuuse või kase otsa, võib kasutada teiste röövlindude

(nt hiireviu) vanu pesi. Noored herilaseviud toituvad herilase vastsetest. Viu otsib herilaste pesi valmikuid jälgides ja jälitades toitumislendudel metsalagendikelt ja väiksematelt avamaamassiividelt ning seega on olulised toitumisalad metsaservad, niidud ja isegi raiesmikud (Linnuatlas, 2018).

Laanepüü (*Bonasa bonasia*) on Eestis kõikjal suurtes metsamassiivides leiduv haudelind, kes eelistab eelkõige vanu puistuid. Liik asustab mitmesuguseid metsakasvukohatüüpe, kuid eelistab vanemat segametsa, kus kasvab noori kuuski, mis loovad sooja mikrokliima, ning kus alustaimestik on madal ja liigirikas. Liigi jaoks on oluline sanglepa olemasolu, sest suur osa aastast toitutakse eelistatult lepaubadest, -pungadest ja -võsudest. Sangleppa asendab edukalt mõnes piirkonnas hall-lepp. Vanuseks sobivad vähemalt 40-aastased puistud, kuid lind pesitseb vaid terviklikes loodusmassiivides (Linnuatlas, 2018).

Värbkakk (*Glaucidium passerinum*) pesitseb eelkõige kuuse ülekaaluga segametsades või laialehistes salumetsades. Enamasti pesitseb piirkonna eakatest puistutest suurimas. Lind on suluspesitseja ja kasutab pesadeks nii suur-kirjurähni kui ka laanerähni vanu pesaõõnsusi. Seega on oluline säilitada metsas vanu õõnepuid (Linnuatlas, 2018).

Händkakk (*Strix uralensis*) pesitseb samuti vanemates metsades, eelistades kuuse ülekaalu. Asustab ka põldudest ümbritsetud metsatukki. Lind teeb pesa õõnsatesse puutüügastesse või puuõõnsustesse ning asustab isegi kulliliste vanu pesi. Seega on händkaku puhul oluline liikidevaheline interaktsioon metsakoosluses. Eriti sobivad liigile piirkonnad, kus metsamaastik vaheldub väikeste metsaheinamaade ja luhtadega, sest linnud varitsevad lagedamate alade ääres (Linnuatlas, 2018).

Õösorr (*Caprimulgus europaeus*) elab vaid loodusmaastikus. Lind pesitseb peamiselt nõmme- ja rabamännikutes, mõnikord ka männi-segametsade servaosades ja kuivadel puisniitudel. Tegu on putuktoidulise liigiga, kes toitub peamiselt lendavatest ööliblikatest. Ööliblikate olemasolust ja rohkusest sõltub suuresti linnu käekäik. Peale selle on oluline, et maastikus oleks vanade puudega metsaribasid, kus isased saaksid puudel istuda ja laulda (Linnuatlas, 2018).

Hallpea-rähn (*Picus canus*) eelistab pesitsemiseks valgusküllaseid sega- ja okasmetsi, kuid väldib suuri metsamassiive. Teeb pesa lehtpuu sisse ja seega on olulised vanad pehmema puiduga lehtpuud (näiteks haavad), kuhu on kergem pesaõõnsusi uuristada. Toitub peamiselt maapinnal elavatest sipelgatest ja nende nukkudest. Toitumisalad on seega välud, niidud, langid ja harvikud. Pesitsus- ja toitumisalad peavad külgnema ja seega teeb lind tihti pesa metsade servaaladele (Linnuatlas, 2018).

Musträhn (*Dryocopus martius*) pesitseb peamiselt vanemates valgusküllastes männikutes, aga ka eakamate puudega leht- ja segametsades. Sageli paikneb pesa raielangi säilikpuus (ka muidu eelistab liik lanke ja häile või nende lähedust). Mis tahes elupaigas on oluline pesakoopa rajamiseks piisavalt jämedate puude olemasolu. Toitumas käib surevatel ja surnud puudel ning isegi kõdupuidul. Mitu teist linnuliiki kasutab musträhni pesaõõnsusi (lind teeb igal aastal uue pesaavause) ja liik on seega oluline metsakoosluse osa (tugiliik) (Linnuatlas, 2018).

Väike-kärbsenäpp (*Ficedula parva*) asustab tihedamaid metsasid. Sobilikud on kuusikud ja kuuse-segametsad, eakad kõdusoo-segametsad. Liiki on peetud vanade puutumata okas- ja segametsade indikaatorliigiks. Pesituseks eelistab looduslikke poolavatud õõnsusi, kuid kasutab ka rähnide pesaõõnsusi. Pesitseb eelkõige varjukates küpsetes metsades, kus leidub pesapaigaks sobivaid tüükaid. Alla 50-aastastes metsades leidub liiki väga harva, sest neis

puuduvad pesapaigaks sobivad puutüükad. Erandiks vaid hall-lepikud, kus puude kiire suremisega ja kuuse teise rinde tekkimisega kaasneb sobivate elupaigatunnuste kiirem teke. Toitub metsas lendavatest putukatest, keda lind tabab õhust (Linnuatlask, 2018).

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on Nepstemurru looduskaitseala moodustamine oluline teistegi haruldaste ja ohustatud taime- ja loomaliikide kaitseks. Samas pole nende kõikide eraldi kaitse-eesmärgina nimetamine vajalik, kuna eesmärgiks seatavate katusliikide, nende elupaikade ja koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab kaudselt ka nende liikide kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus, või ka neile liikidele, kelle elupaigaeelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused ja kaitsealused liigid, kelle kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise alaga. Kaitse-eesmärgiks on seatud ka need liigid, kelle kaitse sellel alal on linnudirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus või kelle soodsa seisundi säilitamiseks pikaajaliselt (säilitamiseks pikas perspektiivis) ei piisa ainult isendikaitsest. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud, kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate katusliikide ja koosluste alusel kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutusõiguse teostamisel saavutatakse nende liikide kaitse-eesmärk (LKS § 14 lõige 2) LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Teadaolevatest III kaitsekategooria kaitsealustest liikidest, mida ei ole seatud kaitseala kaitse-eesmärgiks, on kaitsealal sulgjas õhik (*Neckera pennata*) ja harilik kopsusamblik (*Lobaris pulmonaria*).

Kaitseala kaitse-eesmärgiks mitteseatud liikide puhul tuleb arvestada, et kaitseala valitseja võib LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse sätetele tuginedes seada lisaks kaitse-eeskirjas esitatud piirangutele liigispetsiifilisi tingimusi, mis on vajalikud isendikaitseks.

Linnudirektiivi rakendamine

Linnudirektiivi eesmärk on kaitsta kõiki linde tapmise ja püüdmise eest, piirata lindude küttemist ja nendega (samuti nende kehaosade ja neist valmistatud esemetega) kaubitsemist. Direktiiv teeb kohustuslikuks moodustada üle-euroopaliselt ohustatud liikide ja rändliikide elupaikade kaitseks spetsiaalsed linnualad. Linnudirektiivi artikli 4 lõike 2 kohaselt on liikmesriikidel kohustus rakendada direktiivi lisades nimetatud regulaarselt leiduvate rändlinnuliikide, eelkõige nende liikide pesitsus-, sulgimis- ja talvitusaalade ning rändepeatuspaikade kaitseks erimeetmeid, mis tagaks nende liikide säilimise ja paljunemise nende levikualal. Nepstemurru kaitseala kuulub Põhja-Liivimaa linnuala koosseisus (EE0040344) üle-euroopalisel kaitsealade võrgustikku Natura 2000. Kaitse-eesmärgiks seatud linnudirektiivis nimetatud liikide kaitse on ühtlasi Eesti riigi rahvusvaheline kohustus.

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Nepstemurru ala võeti esimest korda kaitse alla 2007. aastal Nepstemurru hoiualana, et kaitsta sealsete kaitsealuste linnuliikide elupaiku. Moodustatava Nepstemurru kaitseala peamine väärtus on väärtuslikud metsakooslused, mis moodustavad ligikaudu 97,7% kogu ala pindalast. Seetõttu on enim levinud just metsaga seotud liigid, sh kaitsealused liigid. Ala suur väärtus on seotud ka teiste piirnevate kaitstavate aladega, sest nii moodustub ulatuslik kaitstavate alade võrgustik. Moodustatav kaitseala on lõuna- ja läänekaarest ümbritsetud Nigula looduskaitsealaga ja idakaarest Pihke hoiualaga. Kaitstavate alade võrgustiku eelis on mitmekesisem elupaigavalik, mis omakorda toetab suurt liigirikkust. Väheneb servaeft ja tingimused on soodsad liikide levimiseks, mis on aluseks elupaiga taas- või esmakordseks koloniseerimiseks. Niisamuti on seal paremad eeldused geneetilise materjali vahetamiseks eri populatsioonide vahel.

Kaitseala moodustamine on vajalik laane-, salu- ja soovikumetsade range kaitse tagamiseks, kuna Eesti metsanduse arengukava aastani 2020 kohaselt on seatud eesmärk parandada metsade range kaitse tüpoloogilist esindatust.

Metsavajakute kontseptsiooni eesmärk on see, et metsade range kaitse tagaks Eestis vanadele (vähemalt 100-aastastele) metsadele iseloomuliku elustiku säilimise. See kontseptsioon põhineb lühidalt kolmel järgmisel alusväitel:

- looduslike asurkondade elujõulisus oleneb nende elupaiga pindalast ning üldjuhul on olemas kriitiline elupaiga hävimise maksimummäär, mille ületamisel sureb asurkond välja. Empiiriliste uuringute põhjal on selleks määraks 70–80% algse elupaiga kadu;
- vanade metsade looduslikku pindala (osakaalu) saab arvutada looduslike puistuvahetushäiringute sagedusest, mis erineb metsatüübiti. Sagedaste häiringutega metsades (nt põlengudünaamikaga nõmmemetsad) on vanu metsi looduslikult vähem kui harvade häiringutega metsades (nt häiludünaamikaga lodu- ja salumetsad) ning vastavalt on ka elustiku jaoks viimaseid vaja suhteliselt rohkem;
- range kaitse miinimumeesmärk on seega 20% iga kasvukohatüübi looduslikust vanade metsade pindalast. Selle prognoosimisel on praktiline lähtuda praegusest metsapindalast, mis on olnud ilmselt kõige pikaajalisem inim mõjulise seisund, sh enne järsku metsasuse langust 18. sajandil (Lõhmus, A., Kohv, K., Palo, A., Viilma, K. 2004. Loss of old-growth, and the minimum need for strictly protected forests in Estonia. Ecological Bulletins 51: 401–411).

Kuigi moodustataval Nepstemurru kaitseala kasvav mets on mõjutatud inimtegevusest, on metsal head eeldused areneda väärtuslikuks vanaks metsaks. Tegu on üsna suure alaga, kus on juba väljakujunenud metsamaa ja pindalaühiku kohta on laane-, salu- ja sooviku metsatüüpide esindatus suur (74,3%). Peale selle asub ala maastikus kompaktselt ja on suures osas ümbritsetud juba kaitsealuse metsamaaga. Alal kasvab küpset vana metsa ning esindatud on olulised struktuurielemendid, nagu vanad puud, surevad puud ja kõdupuit. Ajapikku tekib neid elemente looduslike protsessidega juurde.

Kuna metsakoosluste kaitseks ei ole vajalik üldiselt nende majandamine ja arengu tagavad looduslikud protsessid, on eesmärk lasta metsadel looduslikult taastuda ja areneda. Võrreldes hoiuala kaitsekorraga muutub looduskaitseala moodustamisega metsakoosluste kaitse edaspidi rangemaks. Selleks on kõige optimaalsem sihtkaitsevööndi kaitsekord, kus majandustegevus on keelatud. Kaitseala kaitsekorra uuendamisega tzoneeritakse 318,3 ha metsavajakuid sihtkaitsevööndisse, sellest 205 ha soovikumetsi, 112,5 ha salumetsi ja 0,8 ha laanemetsi.

Nepstemurru kaitseala lähedalt leiti 2016. aastal raielangilt **väikse-punalamesklase** valmik. Raielank ei ole liigile sobilik elupaik, sest väikese-punalamesklase kogu elutsüklil on seotud pehkinud puudega ja kindlate tingimustega mikroelupaigaga. Tõenäoliselt elupaik hävis raietöödel või valmik hukkus, kuna oli sattunud ebasoodsatesse tingimustesse. Lähimaks potentsiaalseks elupaigaks on inventeeritud kaitsealale jääv 8,5 ha suurune elupaigapolügoon. Polügoonis kasvab kuni 81-aastane haava ja kase enamusega mets. Vanemad haavapuud kasvavad hajusalt. Metsas on kohati häilusid, kus valgustingimused on liigi jaoks väga head. Lamapuitu leidub, kuid hajusalt. Langenud puud on enamasti kased ja okaspuud, kuid ka mõned vanemad haavad. Metsa kasvades ja arenedes muutuvad tingimused väikese-punalamesklasele soodsamaks: praegused 80-aastased haavad kasvavad, murduvad ja saavad lama- ja lõpuks kõdupuiduks, viies langedes kaasa teisi puid ja avades nii metsaaluse päikesevalgusele. Potentsiaalsete elupaikade hea seisundi tagamine on oluline seetõttu, et Eestis on väike-punalamesklast leitud ainult kolmes kohas (kaks kohta Ida-Virumaal ja üks püsielupaik Pärnumaal Kanakülas). Nii saab potentsiaalseid elupaikasad utiliseerida nii liigi taasisustamisel kui ka suureneb liigi potentsiaal uusi alasid iseseisvalt koloniseerida. Nimelt on väike-punalamesklane hea levija, sest valmikud lendavad. Peale selle sobib liigi elupaik ka teistele ohustatud ja tavalisematele liikidele. Väike-punalamesklase elupaik on küllaltki liigirikas võrreldes elupaikadega, kus teda ei ole. Peale selle on nii väike-punalamesklane kui ka mitu temaga kaasnevat liiki vanade metsade tunnusliigid, olles indikaatorid ja andes informatsiooni metsa vanuse, arengu, seisundi ja teiste liikide kohta. Seega on oluline rangemalt kaitsta ka potentsiaalseid elupaiku. Kuigi elupaik püsib sobilikuna kõige paremini loodusliku arengu tingimustes, on liigi jaoks oluline, et säiliks haavapuude suur osakaal ning puude lehestikurinde tihedus püsiks piisavalt avatud. Nimelt on leitud, et avatus päikesevalgusele on üks olulisemaid mikroelupaiga parameetreid. Kui looduslikud protsessid (metsatulekahjud ja tormimurrud) ei loo vajalikke tingimusi, siis võib osutada vajalikuks elupaika sobilike metsanduslike võtetega kujundada. Liigi potentsiaalne elupaik tsoneeritakse sihtkaitsevööndisse, kus on lubatud looduskaitseelised tööd lähtuvalt kaitse-eesmärkide vajadustest.

Keskkonnaregistris (2020. aasta oktoobri seisuga) on registreeritud moodustataval Nepstemurru kaitsealal ainult valgeselg-kirjurähni pesitsuspaik kahel polügoonil (kogupindalaga 95,1 ha), kuid alal on ka mitme teise kaitse-eesmärgiks oleva liigi tegevusjalgi ja leidub elutegevuseks sobilikke maastikuelemente. Paikvaatlustena on registreeritud öösorri (I. Tammekänd, looduskaitsebioloog), laanepüü (A. Leivits, keskkonnaameti looduskaitse osakonna nõunik), väike-kärbsenäpi (I. Tammekänd, looduskaitsebioloog) ja musträhni (I. Tammekänd, looduskaitsebioloog) võimalik pesitsemine (eElurikkus, 2020 (<https://elurikkus.ut.ee/>)). Moodustatav kaitseala jääb Põhja-Liivimaa linnuala koosseisu ning see on hinnatud hallpea-rähni, värbkaku, händkaku, väike-kärbsenäpi, laanepüü, väike-kirjurähni ja musträhni jaoks üheks olulisemaks Eesti kaitsealaks (Nigula looduskaitseala kaitsekorralduskava 2015-2024. Eesti Märjalade Ühing 2015). Nende liikide asurkondasid on hinnatud alal väga suureks. Kuna Põhja-Liivimaa linnualasse kuuluvad moodustatav Nepstemurru kaitseala, Nigula looduskaitseala ja Pihke hoiuala on omavahel ühenduses, on tõenäoline, et elupaigakvaliteedi paranedes liigid koloniseerivad ala, naasevad alale või olemasolevate liikide arvukus kasvab. Näiteks Nigula looduskaitsealal on kaitse-eesmärgiks muu hulgas samad linnuliigid (v.a kanakull, karvasjalg-kakk ja musträhn), kes moodustataval Nepstemurru kaitsealalgi. **Eelnevat arvesse võttes ei ole linnustiku puhul põhjust moodustataval Nepstemurru kaitsealal kaitse-eesmärke muuta ja eesmärgiks jäetakse samad linnuliigid, mis olid ka hoiuala eesmärgiks.**

Moodustataval kaitsealal puudub **väike-konnakotka** elupaik, kuid läheduses asuvas Pihke väike-konnakotka püsielupaigas on teinud lind pesa vana kuuse otsa. Nigula looduskaitsealal

on pesapuuks valitud ka kaskesid, haabasid ja sangleppasid. Moodustataval kaitsealal on ligikaudu 70-aastaseid kuuse enamusega metsaeraldisi, kus paarikümne aasta perspektiivis kasvaksid optimaalsed pesapuud. Peale selle leidub olulisi struktuurielemente, näiteks aruniit, Nepste oja ning ala piirneb ühest küljest Rannametsa jõega. Teadaolevalt käivad väike-konnakotkad toitumas pesametsaga piirnevatel rohumaadel. Seega on alal väike-konnakotka pesitsuseks head eeldused ja oluline on nii metsa rangem kaitse kui ka niidu hooldamine.

Kanakull eelistab pesapaigana vanu metsaosasid, kus leidub suuremaid puid. Pesapuuna eelistab peamiselt okaspuid. Nigula looduskaitsealal on linnuliik pesapuuks valinud nii vanu kuuski kui ka lehtpuid, näiteks sangleppasid. Moodustataval kaitsealal on ligikaudu 70-aastaseid kuuse enamusega metsaeraldisi, kus paarikümne aasta perspektiivis kasvaksid optimaalsed pesapuud. Väga pesapaigatruu liigina asustab kanakull sobivat pesapuistut isegi mitmete põlvkonna jooksul. Lähestikku võib asuda mitu varupesa, mida kasutatakse vaheldumisi. Kanakullid toituvad peamiselt metsalindudest, sh metsakanalistest, ja seega on oluline kaitsta ka toitumisalasid. Nii moodustataval Nepstemurru kaitsealal kui ka ümbritsevatel kaitsealadel leidub metsakanalisi.

Laanerähn on metsaliik, kes eelistab vanemaid kuusikuid, kuuse-segametsi ja okasmetsi. Pesitseb peamiselt loodusmetsarohketest piirkondades, majandavates metsades puudub või on haruldus. Edukus sõltub surnult seisvate ja surevate puude hulgast, sest lind teeb pesa vanasse kuusetüükasse ning toitub peamiselt okaspuudel leiduvatest niineüraskitest ja teistest lülijalgsetest (Linnuatlas, 2018). Ka moodustataval Nepstemurru kaitsealal võib laanerähni tegevusjärgi leida just vanas metsas, kus on palju surnud puude seisvaid tüükaid toitumisjälgedega. Seega on liigi jaoks oluline kaitsta vana metsa.

Kodupiirkonna suurused erinevad, kuid on linna suurst arvestades küllaltki ulatuslikud. Seega on kaitstavate alade võrgustikud, mis arvestavad vanade metsade olulisusega, linna jaoks soodsad. Kodupiirkonnad võivad kattuda ja olla tihedalt üksteise kõrval. Laanerähni elupaika on oluline kaitsta ka selle poolest, et lindu peetakse heaks indikaatorliigiks. See tähendab seda, et elupaik, kus on leida laanerähni, on soodus ka mitmele teisele metsaga seotud liigile (Roberge, J. M. jt. 2006. Indicator species among resident forest birds – A cross-regional evaluation in northern Europe. *Biological Conservation*).

Moodustataval Nepstemurru kaitsealal on keskkonnaregistri kohaselt inventeeritud **valgeselg-kirjurähni** kaks elupaigapolügooni kogupindalaga 95,1 ha. Üks pesitsusterritoorium kase enamusega kuni 96-aastases ning teine haava ja kase enamusega kuni 76-aastases metsas. Alal asub teisigi metsaeraldisi, mis on sarnaste tunnustega ja kus on sobivad pesitsustingimused. Samuti on mitu valgeselg-kirjurähni pesitsusterritooriumi inventeeritud Nigula looduskaitsealal Nepstemurru kaitsealaga piirnevatel aladel. Seega on alade võrgustik liigile soodus ja oluline on ala rangemalt kaitsta.

Ka valgeselg-kirjurähni peetakse heaks indikaatorliigiks. Näiteks on Rootsis leitud, et valgeselg-kirjurähni elupaigas on suur ka teiste metsaga seotud linnuliikide (sh ohustatud liikide) liigirikkus (Roberge, J. M. jt, 2008. The white-backed woodpecker: umbrella species for forest conservation planning? *Biodiversity and Conservation*).

Karvasjalg-kakk asustab eri tüüpi metsaalasid, kus leidub piisavas koguses vanu õõnsustega puid. Sisemaal eelistab kuuse-segametsasid, kus kasvavad vanad haavad. Eestis on enamik pesadest musträhni tehtud õõnsustes. Musträhnile sobivad pesapuuks hästi haavad. Peamise osa saagist moodustavad pisinärilised. Lind käib toitumas ka niitudel, kuid edu tagavad sobilikud

varitsuspuid (Linnuatlas, 2018). Moodustataval kaitsealal on niiduelupaik ümbritsetud osaliselt ligi 80-aastase vana metsaga, kus on vanu tugevate okstega varitsuspuid. Seega on oluline kaitseala äärealadel ja niidukoosluse ümber säilitada olulisi elupaigaelemente. Peale selle on olulised liikidevahelised interaktsioonid, sest kaitstes muusträhni elupaika, on maastikus pesapuid ka karvasjalg-kakule.

2013. aastal Põhja-Liivimaa linnualal tehtud linnustiku inventuuri kohaselt on **herilaseviu** arvukus alal märgatavalt vähenenud. Kuna moodustataval Nepstemurru kaitsealal leidub nii segametsasi kui ka niidukooslus, on herilaseviu oluline kaitse-eesmärk ka moodustataval Nepstemurru kaitsealal. Metsade rangem kaitse ja aruniidukoosluse hooldamine panustab potentsiaalselt ka herilaseviu püsimisse Põhja-Liivimaa linnualal.

Laanepüü on Eestis kõikjal suurtes metsamassiivides leiduv haudelind, kes eelistab eelkõige vanu puistuid. Moodustataval Nepstemurru kaitsealal on mitu metsaeraldist, kus leidub sobivas vanuses kuuski ja leppasid, ning ala moodustab ümbritsevate kaitsealadega ühtse massiivi. Nigula looduskaitsealal on laanepüü hajusalt levinud. Metsade rangem kaitse on liigi jaoks oluline, sest laanepüü ei levi kaugele oma sünnikohast, väldib avatud alasid ja on kodupaigatruu. Seega rangem metsaelupaikade kaitse on oluline panus ka laanepüü kaitseks.

Värbkakk pesitseb eelkõige kuuse ülekaaluga segametsades või laialehistes salumetsades. Lind on suluspesitseja ja kasutab pesadeks nii suur-kirjurähni kui ka laanerähni vanu pesaõõnsusi. Seega kaitstes rähnide elupaikasid, soodustame sobilike pesaõõnsuste olemasolu ka värbkakule. Nepstemurru kaitsealal on nii pesitsevaid laane- kui ka suur-kirjurähne ning leidub okaspuu enamusega segametsasid.

Händkakk pesitseb samuti vanemates metsades, kus eelistab kuuse ülekaalu. Seega on händkaku jaoks oluline säilitada nii vana metsa kui ka niidukooslust ning niidukooslusega piirneval alal vanu ja suuri varitsuseks sobivaid puid.

Öösorr elab vaid loodusmaastikus. Lind pesitseb peamiselt nõmme- ja rabamännikutes, mõnikord ka männi-segametsade servaosades ning kuivadel puisniitudel. Moodustataval kaitsealal on öösorri pesitsemisega seotud laulu kuulnud ala kirdeosas (I. Tammekänd, liigiekspert, vaatlus), kus keskealine segamets männi- ja kuuseenamusega piirneb noorendikuga.

Hallpea-rähn eelistab pesitsemiseks valgusküllaseid sega- ja okasmetsi, kuid väldib suuri metsamassiive. Pesitsus- ja toitumisalad peavad külgnema ja seega teeb lind tihti pesa metsade servaaladele (Linnuatlas, 2018). Moodustataval Nepstemurru kaitsealal on mitu sobivat haavaenamusega metsaeraldist, mis jäävad ala servaalale.

Musträhn pesitseb peamiselt vanemates valgusküllastes männikutes, aga ka eakamate puudega leht- ja segametsades. Moodustataval Nepstemurru kaitsealal on muusträhni tegevusjälgi enim vanemas metsas, kus on surevat, surnud ja kõdupuitu ning vähene metsamajanduse mõju. Kuna muusträhni meelis toiduobjekt on hobusipelgas, siis on oluline nende olemasolu metsas. Nepstemurru kaitsealal on vanades puutüvedes mitu hobusipelga pesa.

Väike-kärbsenäpp asustab tihedamaid metsasid. Sobilikud on kuusikud ja kuuse-segametsad ning eakad kõdusoo-segametsad. Moodustataval kaitsealal on väike-kärbsenäpp levinud hajusalt üle ala, kuid rohkem läänepoolses osas (I. Tammekänd, liigiekspert, vaatlused).

Enamiku nimetatud liikide ja nende elupaikade kaitseks on vaja need võtta rangema kaitse alla, kuna nende säilimist ohustab majandustegevus. Metsaraie on peamine ohutegur, mis toob endaga kaasa muutusi liikide elupaikades. Intensiivne metsamajandus muudab elupaikade struktuuri, mikrokliimat ja mõjutab saakloomade ja kiskjate arvukust. Väheneb sobilik maastik ja/või asuvad sobilikud elupaigad maastikus killustunult. Killustatus võib kaasa tuua ka kiskjate, näiteks rebase ja kähriku, arvukuse suurenemise. Niisamuti on killustunud maastik negatiivse mõjuga paiksematele liikidele, näiteks laanepüüle. Kuna sobilikke ja optimaalseid kodupiirkondi jääb maastikus vähemaks, siis suureneb liikidevaheline ja liikidesisene konkurents, mis võib mõjuda negatiivselt arvukusele ja kohasusele.

Üks olulisemaid aspekte liikide edukuses on toidu rohkus ja kvaliteet. Saakloomade hea seisund on positiivses seoses liikide edukusega. Näiteks peab kanakull eelistatult jahti metsakanalistele ja teistele lindudele suure pindalaga, keskmise tiheduse ja suure liituvusega küpses metsas (suurus vähemalt 40 ha, vanus üle 60 a). Metsaraie/arendustegevuse intensiivistumisega on sellise vana metsa osakaal Eestis vähenenud. Rähniliised eelistavad vanu metsasid, kus on palju toitu. Metsamajanduse mõjul muutuvad aga metsaalused rähnide jaoks liiga puhtaks. Nii on lagupuidul toituvate rähnide arvukus vähenenud 32% ja kõigi rähnide arvukus tervikuna on langenud 23% (Keskkonnaagentuur, 2018. Riikliku keskkonnaseire elustiku mitmekesisuse seireprogrammi seiretöö rähnid aruanne).

Metsamajanduse teine oluline mõjutegur on sobivate pesapuude vähesus. Näiteks teeb kanakull pesa kuni 120-aastaste puude latva. Sellised vanad puud on aga raieküpsed ja puudel ei lasta kasvada kõrgesse vanusesse. Peale selle on metsamajandus tihti orienteeritud paari puuliigi (enamjaolt okaspuude) kasvu soodustamisele, kuid nii muudetakse liikide eelistatud sega- ja lehtmetsad ühetaolisteks okaspuumetsadeks.

Peale selle on liigid seotud üksteisega. Näiteks kasutavad karvasjalg- ja värbkakk pesadena rähnide loodud õõnsusi. Händkakk ja väike-konnakotkas kasutavad kulliliste vanu pesi. Kanakull toitub metsakanalistest ning seega on metsakanaliste ja kanakulli edukus omavahel seotud. Kui killustatuse tõttu väheneb laanepüü arvukus, võib kahaneda ka temast peamiselt toituvate röövlindude arvukus. Seega mõjutab metsaraie ka omavahelisi suhteid, mis võivad minna tasakaalust välja ja mõjuda nende seisundile negatiivselt.

Kaitse-eesmärgiks on kaitsta ka liike, kes on tundlikud häiringute suhtes. Öösorr teeb pesa maapinnale ja on seega väga tundlik häiringutele pesa lähedal (nt inimeste viibimine, metsamajandustööd, ehitustööd, jahipidamine). Lind lendab häirimisel pesast eemale ning jätab munad ja tibud kaitseta. Samuti väheneb inkubeerimise aeg ja suureneb emalinnu energiakasutus. Osa linde võivad pesitsuse katki jätta. Nii kanakull kui ka väike-konnakotkas jätavad pesituse pooleli, kui läheduses on metsatöö või kärarikkad külastajad. Peale selle on kaitse-eesmärgiks jahilind laanepüü. Laanepüü arvukus on aastatel 1990–2017 ja 2006–2017 trendide järgi languses (Elts, J. jt. 2019. Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2013–2017). Seega mõjutab peale häiringu linnujaht otseselt ka laanepüü arvukust.

Moodustatavale kaitsealale jääb 9,7 ha suurune **aruniit** (liigirikas niit lubjavaesel mullal). Aastal 2017 on kooslusele antud hea üldhinnang. Niidu soodsa seisundi taastatavust on hinnatud heaks, kuid selle saavutamiseks on oluline niitu igal aastal niita. Niiskusrežiimi mõjutavad niitu ümbritsevad kraavid, kuid sellest hoolimata on niit ajuti märg. Eemaldatud on võsa, põõsad ja puud ning viimati niideti aastal 2017 (2018. aasta seisuga). Niidukoosluse niitmiseks võib maad Riigimetsa Majandamise Keskuselt rentida ja taotleda poolloodusliku koosluse hooldamise toetust. Rohumaade osakaal on viimastel aastatel vähenenud. Rohumaad

muudetakse põllumajandusmaadeks või metsastatakse. Näiteks on herilaseviud viimase kümne aastaga kadunud piirkondadest, mis on intensiivse põllumajandustootmise eesmärgil kasutusse võetud. Arvukus on aga püsinud stabiilsena loodusmassiivide keskosa ja piirkondades, kus leidub rohkesti püsirohumaid. Niidud on olulised linnuliikide toitumis-, puhke- ja elupaigad. Kaitse-eesmärkidest on avatud maastikega seotud näiteks väike-konnakotkas ja herilaseviu. Esimese peamisteks saakobjektideks on pisiimetajad, kuid samuti teised väiksed ja keskmise suurusega loomad (nt kahepaiksed ja linnud). Herilaseviu võib niidult otsida herilaste ning mesilaste pesi. Niisamuti pakub mets niidu ääres nii varje- kui ka varitsusvõimalusi. Kaitse-eesmärgiks on niidukoosluse soodsa seisundi hoidmine.

Kokkuvõtvalt on moodustatava Nepstemurru kaitsealal metsamaastik väärtuslik või potentsiaalne elupaik mitmele linnuliigile. Linnuliikide elupaigavajadused kattuvad ja liigid on kas negatiivsete või positiivsete suhete kaudu ka üksteisega seotud. Kõige optimaalsemalt on liikide kaitse tagatud metsa rangema kaitsega, sest nii jääb metsa struktuurelemente, mida kaitse-eesmärgiks seatud linnuliigid elutegevuseks vajavad, ja neid tekib ajapikku juurde. Niisamuti võib mitmete linnuliigi optimaalse elupaiga oluline osa olla ka aruniit. Seega nihkub eesmärk võrreldes hoiualaga elupaikade rangema kaitse poole.

Kõige väärtuslikum tuumala tsoneeritakse sihtkaitsevööndisse (kogupindalaga 403,3 ha) ja piiranguvööndisse tsoneeritakse 25,3 ha. Looduskaitsealalt on oluline see, et piiranguvööndi metsas säiliks linnuliikidele olulisi struktuurelemente ning ala oleks puhver väärtuslikuma metsamaa ja majandatava metsamaa vahel.

Peale eeltoodud on Nepstemurru kaitseala kaitse all hoidmine põhjendatud ka asjaoluga, et tegemist on ülepiinnaliselt Natura võrgustikku kuuluva alaga. Kaitseala kattub Põhja-Liivimaa linnualaga. Samuti on tegemist tähtsa linnualaga IBA (Important Bird Areas). IBA on tähtsad linnualad, mis on tagavad elujõuliste linnupopulatsioonide säilimise üle kogu maailma. Kuna linnud on tihtilugu head elurikkuse indikaatorliigid, siis vaatamata sellele, et IBA-alad on valitud lähtuvalt linnuliikidest, aitab nende kaitsmine kaasa ka üldise elurikkuse kaitsmisele. Maailmas on kokku üle 12 000 IBA-ala 200 riigis ja Eestis on 64 IBA-ala. Nepstemurru kaitseala kuulub Põhja-Liivimaa IBA-alsse (EE031).

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kuna kaitsealal on peamine kaitse-eesmärk liikide ja nende elupaikade kaitse looduslike protsesside kaudu, rakendatakse kaitstava loodusobjekti tüübina looduskaitseala. Hoiuala kaitsekord ei võimalda mitme eri rangusega vööndi moodustamist ja vajaliku piirangu rakendamist (nt jahi reguleerimine). Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi. Kaitstava loodusobjekti tüübina ei sobi maastikukaitseala, sest maastikus puuduvad olulised silmapaistvad pinnavormid.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välispiir ja vööndite piirid

Kaitseala piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ja loodusväärtustele vajalik puhver ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (teed, kraavide kaldad) ja mõõdistatud maaüksuseid. Selgete orientiiride puudumisel on kasutatud ka mõttelisi sirgeid koordinaatidega kirjeldatud punktide vahel. Kaitseala piirikirjelduses on koordinaadid esitatud geograafilises meetersüsteemis.

Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (möötkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid seisuga 2020. a IV kvartal.

Nepstemurru kaitseala pindala on 428,6 ha. Sellest 15,5 ha on eraomandis ja 413,1 ha riigiomandis. Kaitseala piiride korrigeerimisega suureneb kaitseala 0,4 ha võrra riigiomandis oleva maa arvelt, mis on varem kaitse alt väljas olnud. Ennekõike on ala suurenemine tingitud olemasoleva hoiuala välispiiri tehnilisest korrigeerimisest (nt kulgeb moodustatava kaitseala välispiir nüüd mööda Vana-Pihke maaüksuse (katastritunnus 78201:002:0350) piiri, samas kui varem see maaüksus kohati piirnes või kattus hoiualaga).

Sisulise muudatusena tsoneeritakse ala põhjapiiril olev Pikksaare ringtee teekraav kaitsealalt välja. Teekraavi kaasamine looduskaitseala koosseisu kaitseala äärealal ei ole loodusväärtustest lähtuvalt vajalik ja suurendaks põhjendamatu halduskoormust.

Ala tsoneeritakse Nepstemurru metsa sihtkaitsevööndisse (403,3 ha) ja Nepstemurru piiranguvööndisse (25,3 ha). Nepstemurru metsa sihtkaitsevööndisse tsoneeritakse riigi metsamaa. Sihtkaitsevöönd on kaitseala osa seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike koosluste ning kaitsealuste liikide elupaikade säilitamiseks ja taastamiseks. Eesmärk on jätta metsad looduslikule arengule ja seetõttu on vööndis lubatud ainult need tegevused, mis on vajalikud kaitse-eesmärkide saavutamiseks või ei kahjusta kaitse-eesmärkide saavutamist.

Nepstemurru piiranguvööndisse tsoneeritakse ala äärealadele jäävad metsamaad eramaadel ja niidukooslus riigimaal. Eramaad tsoneeritakse hoiualast piiranguvööndisse kokku 15,5 ha. Piiranguvöönd on vöönd, kus seatud tingimustel, mis arvestavad loodushoidu, on majandustegevus lubatud.

Eramaade kaasamine kaitseala koosseisu piiranguvööndis on siiski vajalik, sest seal leidub mitu vanadele metsadele iseloomulikku tunnust: kõdu- ja lamapuitu, seisvaid surevaid ja surnud puid, suuri ligi 80-aastaseid puid, kuid on ka inimõjulisi alasid. Kohati domineerivad okaspuud, kuid leidub ka vanu kaski, haabasid ja leppasid. Metsa vanemas osas on tihedalt rähniste (eelkõige musträhni, laanerähni ja suur-kirjurähni) tegevusjälgi. Peale selle leidub mitu putukaliiki, millest rähnised toituvad. Alal leidub kakuliste pesapaikadeks sobilikke surnud puude seisvaid tüükaid. Samuti on niiduga piirneval alal vanu suurte tugevate okstega puid, kus röövlinnud saavad saaki varitseda.

Täpsemad kaitseala ja selle vööndite piiritlemise põhjendused on esitatud allpool.

Kaitseala välispiir jookseb loodetipust päripäeva järgmiselt. Loodetipust, punktist koordinaatidega 58,06751421 ja 24,67443880 jookseb piir mõttelise sirgena kraavi käänupunkti koordinaatidega 58,06755024 ja 24,67474362. Sealt edasi jookseb piir mööda kraavi nii, et kraav jääb kaitsealalt välja. Kraavi ja Vana-Pihke kinnistu (katastritunnusega 78201:002:0350) ristumiskohalt edasi jookseb piir mööda Vana-Pihke kinnistu katastripiiri nii, et kinnistu jääb kaitsealalt välja. Kinnistu ja kraavi ristumiskohalt edasi jookseb piir mööda kraavi nii, et kraav jääb kaitsealalt välja. Kaitseala kirdetipust jookseb piir edasi mööda Moksi kinnistu (katastritunnus 78201:002:0349) katastripiiri nii, et kinnistu jääb kaitsealalt välja.

Moksi kinnistu tipust jookseb piir edasi mööda Soomõisa kinnistu (katastritunnusega 78201:002:0074) piiri nii, et kinnistu jääb kaitsealalt välja (ühtlasi järgib piir Pihke hoiuala piiri). Sealt edasi jookseb piir mööda kraavi nii, et kraav jääb kaitsealalt välja. Kaitseala kagutipust jookseb piir edasi mööda kraavi nii, et kraav jääb kaitsealalt välja. Tee ristumiskohalt

jookseb piir edasi nii, et Pikksaare ringtee jääb kaitsealale. Edelatipust jookseb piir edasi mööda Pikksaare ringtee teekraavi nii, et kraav jääb kaitsealale.

Nepstemurru piiranguvööndi suurem lahustükk koosneb Nepste-Muru kinnistust (katastritunnusega 21302:001:0071) ja sellega piirnevast arurohumaast. Piiritlemisel on kasutatud Nepste-Muru katastripiiri, kraavide telgjooni ja põhjatipus kraavi. Nepste-Muru kinnistu loodetipu koordinaatpunktist 58,06865403 ja 24,69692537 jookseb piir mõttelise sirgena kraavi telgjooneni koordinaatpunkti 58,06865198 ja 24,69662127. Väiksem lahustükk on piiritletud Jõe kinnistu (katastritunnusega 78201:002:0093) katastripiiri järgides nii, et kinnistu jääb kaitsealale.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal olevaid loodusväärtusi. Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal asuvate liikide ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning on proportsionaalne saavutatavale efektile.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi PS) § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on PS §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb PS §-st 53. Tulenevalt PS §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitseaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiolemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse linnudirektiivist riigile tulenev kohustus tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmärgi saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala jätkuv kaitsmine ja loodusväärtusi kahjustavatele tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Maavarade kaevandamise, metsamajanduse ja jahindusega seotud ettevõtluse korral on teada risk, et tegevust ei saa võimaldada juhul, kui see kahjustab loodust või elukeskkonda. Ettevõtlusvabadus ei anna isikule õigust nõuda rahvusliku rikkuse ega riigi vara kasutamist oma ettevõtluse huvides. Omandiõigus ja ettevõtlusvabadus ei ole piiramatud õigused. Kaitse-eeskirjaga alale seatud eesmärk kaalub üles omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse riive. Järgnevates kaitsekorra peatükkides on esitatud kitsenduste kaupa põhjendused, miks need piirangud on vajalikud.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tsoneeritud sihtkaitsevööndisse ja piiranguvööndisse.

Kaitseala seniste piiride osaliseks muutmiseks ja kaitsekorra uuendamiseks tunnistatakse eelnõukohase määrusega kehtetuks Vabariigi Valitsuse 18. mai 2007. a määruse nr 154 „Hoiualade kaitse alla võtmine Pärnu maakonnas” § 1 punkt 20.

Kaitsealal ei ole reguleeritud veealal sõitmist ning veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmist, sest kaitsealal puuduvad selleks sobivad veekogud. Seetõttu ei ole kaitsealal reguleeritud ka lautri või paadisilla püstitamist või laiendamist. Kalapüüki ning pilliroo ja adru varumist ei ole kaitse-eeskirjas reguleeritud, kuna kalastamiseks kasutatavad veekogud kaitsealal puuduvad ning kaitsealal ei leidu pilliroogu ega adru.

2.5.2. Kaitsekorra üldpõhimõtted

Inimestel on lubatud viibida ning korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal. Nepstemurru looduskaitsealal ei ole loodusega tutvumiseks eraldi matkarajatisi rajatud. Põhieesmärk ei ole kaitseala looduse võimalikult laialdane tutvustamine. Kaitseala põhiline osa, metsakooslus, pakub huvi loodusandide korjajatele, jalutajatele ja linnuvaatlejatele. Kuna ala külastajate peamine eesmärk on marjade ja seente korjamine ning see ei jää üldiselt lindude pesitsusperioodi ajale ega ole intensiivne, siis ei keelata inimeste kaitsealal viibimist pesitsusperioodil.

Telkimine ja lõkke tegemine on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, kaitseala valitsemise või kaitse korraldamisega seotud tegevusel, järelevalve- ja päästetöödel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ja metsamajandustöödel. Kaitsealal ei ole telkimiseks ja lõkke tegemiseks ettenähtud ja tähistatud kohti. Reguleerimata telkimine ja lõkke tegemine seavad ohtu kaitseväärtuste säilimise: suureneb negatiivne mõju kooslustele ja kaitsealustele liikidele. Sellisteks telkimise ja lõkke tegemisega kaasnevateks tegevusteks on otsene ja kaudne häirimine, tallamine, prahi maha jätmine, lõkkekohad, mille tegemisel hukkub pinnast kattev taimestik ja võib tekkida tulekahjuoht, puude raie lõkke tegemise eesmärgil jne. Erandkorras võib kaitsealal telkimiseks ja lõkke tegemiseks loa anda kaitseala valitseja, kui see ei kahjusta kaitse-eesmärgis seatud koosluste ja liikide seisundit ega takista kaitse-eesmärkide saavutamist.

Kaitsealal on lubatud sõidukiga sõitmine teedel ja jalgrattaga sõitmine radadel. Moodustatavale Nepstemurru kaitsealale jäävad Pikksaare ringtee ja Pikksaare vahetee. Jalgrattaga sõitmiseks sobivad rajad jäävad ennekõike moodustatava kaitseala Nepstemurru metsa sihtkaitsevööndi lääneossa. Ehitusseadustiku § 92 lõike 1 kohaselt on tee inimeste, sõidukite või loomade liikumiseks või liiklemiseks ettenähtud rajatis. Kaitseala teedel sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmisele kohalduvad liikluseaduses sätestatud nõuded ja piirangud. Sealhulgas tuleb arvestada, et maastikusõidukit tohib teel liikumiseks kasutada liikluseaduse §-s 154 nimetatud juhul, st teede ja muude takistuste ületamiskohtades ning lumega kaetud teel, mis ei ole mootorsõidukitele ajutiselt läbitav, ning teel, kus seda lubab sellekohane liikluskorraldusvahend, samuti politsei- ja tollitöötajad ametiülesannete täitmisel, haige toimetamisel haiglasse, päästetööde tegemisel ning muudel juhtudel, mis on seotud ametiülesannete täitmisega (nagu elektri- ja sideliinide hooldus- ja parandustööde tegemine või muud sellised tegevused). Muudel juhtudel sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ja kaitse-eeskirjaga kaitseala valitseja

nõusolekul lubatud töodel. Kaitse-eeskirjaga lubatud tööde alla, mille käigus on lubatud sõidukiga sõitmine väljaspool teid ja maastikusõidukiga sõitmine, kuuluvad tegevused, mille tegemine ei ole muul viisil võimalik ja puuduvad alternatiivsed lahendused, näiteks kütitud suurulukite, nagu põder, hirv, metskits ja metssiga, maastikusõidukiga transportimine, kui see on võimalik pinnast kahjustamata. Muudel tingimustel pole väljaspool teid sõitmine lubatud, sest see kahjustab taimkatet ja kaitsealuste liikide kasvukohti.

Kaitsealal on lubatud jahipidamine, välja arvatud linnujaht. Linnujahi keeld on vajalik, kuna linnustiku kaitse on kaitseala üks kaitse-eesmärkidest. Ala kuulub Natura 2000 võrgustiku Põhja-Liivimaa linnualasse, mis on mitme linnuliigi pesitsuspaik ja läbirände koondumiskaik ning alal on linnudirektiivist tulenev kohustus kaitsta linde rände-, peatus- ja koondumiskaikades ka pesitsusvälisel perioodil. Jahilindudest on Nepstemurru kaitsealal kaitse-eesmärgiks laanepüü. Liigi arvukus on Eestis alates 1990. aastatest langustrendis. Moodustataval Nepstemurru kaitsealal on kaitse-eesmärgiks laanepüü kaitse, kuna kaitseala moodustamisega elupaiga kvaliteet paraneb, siis muu hulgas mõjub see positiivselt laanepüü elupaigavajadustele. Linnujahi pidamine rahvusvahelisel linnualal takistaks otseselt ja oluliselt ka ala rahvusvahelise kaitsekohustuse täitmist. Linnujahist tulenevad mitmed olulise negatiivse mõjuga tegurid, nagu surmamine ja häirimine. Peale selle on arvesse võetud Eesti Ornitoloogiaühingu analüüsi, kus on tehtud ettepanek kehtestada Põhja-Liivimaa linnualal ühtne linnujahi keeld (Eesti Ornitoloogiaühing, 2017. Kaitstavate alade linnujahi analüüs). Linnujaht keelatakse alal selleks, et vältida kaitse-eesmärgiks oleva laanepüü kütimist ja vältida nii pesitsevate kui ka rändlindude häirimist. Massiaru jahipiirkonnas on väljaspool kaitseala jahipidamiseks sobilikke alasid, kus looduskaitselisi piiranguid linnujahile, seal hulgas laanepüüle ei ole, mistõttu ei kaalu antud juhul jaheduslik huvi üle vajadust laanepüü seisundit parandada

2.5.3. Tegevuste koostööstamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt LKS § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teostada maakorraldustoiminguid, kehtestada detail- ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatisel kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, anda projekteerimistingimusi ja ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja vee erikasutusluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatisel, ning lisasööta jahiulukeid.

Looduskaitseaduse § 14 kohaselt on kaitsealal kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud jahiulukeid lisasööta. Alal on teadaolev jahindushuvi. Praegu on alal teadaolevalt vähemalt üks soolak ja vähemalt kaks varem kasutuses olnud lisasöötmise kohta. Ulukite koondumisel söötmiskohtade juurde on mõju kooslustele ja lisasöötmisel on mõju jahiulukite arvule. Peale selle on kaitseala eesmärk loodusliku mitmekesisuse säilimine ja võimalikult minimaalne negatiivne inim mõju. Jahiulukite lisasöötmise eesmärk on peamiselt jahi hõlbustamine ja see on vastuolus kaitseala eesmärgiga. Seega ei ole moodustataval Nepstemurru looduskaitsealal alust lubada jahiulukite lisasöötmist, kui kaitseala valitsejale peaks vastav taotlus esitatama.

Kaitseala valitseja ei koostööstasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga koostööstastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta

kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärast ootust sellise tegevuse õiguspärasuse suhtes. Praktikast on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutlusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, saavutades looduskaitse ja arendushuvide ühitamise.

2.5.4. Sihtkaitsevöönd

2.5.4.1. Sihtkaitsevööndi eesmärgid

Sihtkaitsevöönd on kaitseala maa-ala seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike koosluste säilitamiseks. Nepstemurru looduskaitsealal on üks, Neptsemurru metsa sihtkaitsevöönd.

Nepstemurru metsa sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on laane-, salu- ja soovikumetsade elustiku mitmekesisuse, väike-punalamesklase elupaiga ning kaitsealuste linnuliikide ja nende elupaikade kaitse.

Kaitseala sihtkaitsevööndis on parimaks kaitsemeetmeks metsakoosluste kujunemine looduslike protsessidena ja seega on sihtkaitsevööndis majandustegevus (sh metsaraie) keelatud. Rangem metsakoosluste kaitse tagab ka kaitse-eesmärgiks seatud liikide parema kaitse.

2.5.4.2. Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on lubatud kuni 30 osalejaga rahvaürituse korraldamine kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud kohas. Praegu ei asu kaitsealal rahvaürituste korraldamiseks ettenähtud kohti (õppe- ja matkarajad, avalikud puhkekohad jne) ja teadaolevalt ei ole alal olnud huvi suure osalejate arvuga rahvaürituste korraldamiseks. Peamiselt külastab ala väiksem hulk inimesi metsasaaduste korjamise, jalutamise ja linnuvaatluse eesmärgil. Sellest hoolimata võib pikemas perspektiivis vajalikuks osutuda rahvaüritustel osalevate inimeste arvu piiramine. Väikese osalejate arvuga rahvaürituse korraldamine ei tekita alal olulist kahju, kuid suurem hulk inimesi korraga ühel alal võib kahjustada elupaiku ja pinnast, suurendada reostuskoormust ning häirida kaitsealuseid liike ka pesitsusvälisel perioodil. Eriti tallamistundlikud on niidukooslus ja maas pesitsevad linnuliigid. Seetõttu on kaitsealal lubatud rahvaürituse korraldamine, kuid rohkem kui 30 osalejaga rahvaürituse korraldamine ettevalmistatud kohas ja rahvaürituse korraldamine ettevalmistamata kohas on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul. Võimalus rahvaüritusi korraldada on jäetud peamiselt teadus- või õppetarbel korraldavatele üritustele. Kaitseala valitseja nõusolek on vajalik selleks, et suunata rahvaüritus eemale tundlikest kohtadest (eelkõige liikide elupaikadest ja väikese-punalamesklase potentsiaalsest elupaigast) ja piirata ürituste korraldamist kaitse-eesmärkidele tundlikul ajal (eelkõige lindude pesitsusaeg). Jahi pidamist jahiseaduse alusel ei loeta rahvaürituseks.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud koosluse kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile, sealhulgas looduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalikud

hooldus- ja taastamistööd. Koosluse kujundamisena võib kaitseala valitseja sihtkaitsevööndis lubada näiteks kujundusraiet üksikute puude väljaraiumiseks ja häilude raiumist metsakoosluste mitmekesisuse taastamiseks. Raietega võib lubada puistute liigilise mitmekesisuse kujundamist ja metsade bioloogilise mitmekesisuse suurendamist. Raietingimuste seadmisel tuleb arvestada, et raiutaval alal ei häiritaks eelkõige lindude pesitsemist (ennekõike karvasjalg-kaku) ja seetõttu on vajalik seada raiele ajalisi piiranguid. Raie tehnoloogia, aja ja puistu koosseisu nõuete kooskõlastamine kaitseala valitsejaga tagab kontrolli elupaikade soodsa seisundi säilitamise üle.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus. See võib vajalikuks osutuda näiteks väike-punalamesklase potentsiaalses elupaigapolügoonis. Kuigi elupaik püsib sobilikuna kõige paremini loodusliku arengu tingimustes, on liigi jaoks oluline, et säiliks haavapuude suur osakaal ja puude lehestikurinde tihedus püsiks piisavalt avatud. Nimelt on leitud, et avatus päikesevalgusele on üks olulisemaid mikroelupaiga parameetreid. Kui looduslikud protsessid (metsatulekahjud ja tormimurrud) ei loo vajalikke tingimusi, siis võib osutuda vajalikuks elupaika sobilike metsanduslike võtetega kujundada. Kuna väike-punalamesklase elupaik on soodus ka mitmetele teistele ohustatud ja tavalisele liigile (eelkõige vanade metsade tunnusliikidele), ei ole tegevus vastuolus teiste kaitse-eesmärkide saavutamisega.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd ja loodusliku veerežiimi taastamine. Maaparandussüsteem on maaparandusseaduse (edaspidi *MaaParS*) tähenduses maatulundusmaa viljelusväärtuse suurendamiseks ja keskkonnakaitseks vajalike ehitiste kogum, mis on kinnisasja oluline osa tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 54 lõike 1 tähenduses (*MaaParS* § 3 lõige 1). Olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd lubatakse juhul, kui hoiutööde tegemine ei avalda ulatuslikku negatiivset mõju ala loodusväärtustele, samuti siis, kui maaparandussüsteemi hoiutöö tegemata jätmine tekitaks kahju väljaspool kaitseala piiri asuvatele aladele. Kaitseala valitsejale selles küsimuses kaalutusõiguse andmise eesmärk on leida kompromiss maaparandussüsteemi toimimise ja loodusväärtuste kaitse vahel. Hoiutööde lubamisel hindab Keskkonnaamet kaitseala valitsejana ühelt poolt tegevuse potentsiaalset mõju ala loodusväärtustele, teisalt kaalub, kas maaparandushoiu tegemata jätmine tekitaks kahju väljaspool kaitseala asuvatele aladele. Maaparandussüsteemide hoiutööd, milleks on vajalik kaitseala valitseja nõusolek, on näiteks puittaimestiku raiumine, veejuhtme sügavuse ja põhjalaiuse taastamine sette eemaldamisega ja voolutakistuse eemaldamine, välja arvatud kui voolusängist kõrvaldatakse voolutakistusena üksikuid esemeid, nagu langenud puud, suuremad kivid, prügi. Lisaks on lubatud ilma kaitseala valitseja nõusolekuta maaparandussüsteemi eesvoolult (kaitseala sihtkaitsevööndisse jääb Pikksaare TTP-344 eesvool) voolutakistuste eemaldamine. Samuti ei ole kaitseala valitseja nõusolekut vaja rohttaimede niitmiseks. Samas on oluline, et ka nende tööde tegemisel arvestataks ala kaitse-eesmärki ega kahjustataks loodusväärtusi. Tee servades paiknevad kraavid on tee lahutamatud osad ning seal tuleb tegevuste elluviimisel lähtuda olemasolevate rajatiste hooldustööde punktist.

Loodusliku veerežiimi taastamise all peetakse eelkõige silmas metsakooslustes endise veerežiimi taastamist kraavide alalise või ajutise sulgemisega. Moodustatavale kaitsealale jääb mitu toimivat kraavi, mis mõjutavad nii metsa- kui ka niidukooslust, ja seega on plaanis kaitseala valitseja nõusolekul lubada loodusliku veerežiimi taastamistööd. Sarnaselt kaitse-eesmärkidest lähtuvalle koosluste kujundamisele on ka loodusliku veerežiimi taastamine vajalik (liigniiskete) koosluste seisundi parandamiseks ja kaitseala valitseja saab tegevust vastavalt vajadusele suunata.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud olemasolevate ehitiste hooldustööd. Kaitseala valitseja nõusoleku nõue on seatud, et seada vajaduse korral ajalisi piiranguid lähtuvalt linnustiku, taimestiku või elupaigatüüpide kaitsest. Olemasolevate ehitiste hooldustööd on lubatud, et mitte välistada olemasolevate teede, elektriliinide, truupide ning kaitseala tarbeks püstitavate tootmisotstarbeta ehitiste ja muude ehitiste hooldustöid, mis kaitseala kaitse-eesmärke ei kahjusta. Teadaolevalt on jahinduse eesmärgil püstitatud soolak, jahipukid ja söödakohad, millest üks on väga halvas seisus (lagunev) hoone. Alale jäävad hooldatavad pinnasteed Pikksaare ringtee ja Pikksaare vahetee. Tee osaks loetakse liiklemiseks kasutatavaid ja tee toimimiseks vajalikke rajatisi, näiteks teekraave. Teede hooldustöödeks, nagu pinnasteede haljasala niitmine, langenud puude eemaldamine ja talvine lumetõrje, ei ole vajalik kaitseala valitseja nõusolek. Muul juhul peab tööd kooskõlastama.

2.5.4.3. Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on kooskõlas kaitse-eeskirjas sätestatud erisustega keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine. Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja kaitsekorra üldpõhimõtete peatükis või sihtkaitsevööndite peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitseala sihtkaitsevööndis lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit.

Kuna kaitse-eeskirjaga ei sätestata teisiti, siis LKS § 30 lõike 2 alusel on uute ehitiste püstitamine sihtkaitsevööndis keelatud. Erandina on kaitseala valitseja nõusolekul sihtkaitsevööndis lubatud tehnovõrgu rajatise või tootmisotstarbeta ehitiste püstitamine kaitseala või kaitsealal paikneva kinnistu tarbeks. Uute ehitiste püstitamine on sihtkaitsevööndis keelatud, et vältida seal paiknevate väärtuslike koosluste ja kaitsealuste liikide elupaikade kahjustumist. Ehitamine võib pöördumatult hävitada elupaiku ja võib eeldada raadamist, kuivendamist jms. Kuna ehitamise mõju eesmärkidele sõltub paljudest asjaoludest, sealhulgas ehitise iseloomust, tehnoloogiast, asukohast ja mahust, siis ei ole määrusega võimalik ette näha igasse olukorda sobivaid tingimusi ja need on jäetud seetõttu kaitseala valitseja igakordseks kaalutlusotsuseks. Kaitseala tarbeks vajalike tootmisotstarbeta ehitiste alla kuuluvad eelkõige koosluste ja liikide elupaikade taastamiseks vajalikud rajatised (sh veetõkked kraavides) ning loodusarvustuse edendamiseks vajalikud rajatised ja väikehooned (sh laudteed, vaatlustornid, kuivkäimlad, varjeonnid). Kaitseala tarbeks vajalike tootmisotstarbeta ehitiste alla võivad kuuluda ka lõkke- ja puhkekohad. Inimeste suunamine ettevalmistatud kohtadesse, kus kaitse-eesmärke ohtu ei seata, aitab paremini kaitsta ümbritsevat looduskeskkonda. Samuti on jäetud võimalus paigaldada tehnovõrgu rajatisi juhaks, kui on vaja panna näiteks maakaablit. Tee rajamine ei ole lubatud, sest ala teenindavad juba kaks olemasolevat teed ja asustustest eemal oleval alal ei ole selleks vajadust.

2.5.5. Piiranguvöönd

2.5.5.1. Piiranguvööndi eesmärgid

Piiranguvöönd on kaitseala osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse. Kaitsealal on üks piiranguvöönd. Nepstemurru piiranguvööndi kaitse-eesmärk on elustiku mitmekesisuse säilitamine ja kaitstavate liikide elupaikade kaitse.

Kaitseala piiranguvööndis olevate metsade eesmärk on pakkuda puhverala sihtkaitsevööndis paiknevatele väärtuslikele metsadele ja vähemalt minimaalselt sobivaid tingimusi ala kaitse-eesmärgiks olevatele liikidele. Peale selle on metsade funktsiooni pidev säilimine oluline, et intensiivselt majandatavate ja liikide optimaalsemate elupaikade vahel jääks üleminekuala. Nii väheneb ka liikidele mõjuv servaepekt. Piiranguvööndis on metsamajandus lubatud määratud erisustega, mis võtavad arvesse piiranguvööndi eesmärki.

2.5.5.2. Lubatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on lubatud majandustegevus, arvestades kaitse-eeskirjas sätestatud erisusi. Majandustegevus on lubatud vastavalt LKS § 31 lõikele 1. Piiranguvööndis on lubatud kuni 30 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis ei ole selleks kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistatud ega tähistatud. Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud rohkem kui 30 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis ei ole selleks kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistatud ega tähistatud. Kuni 30 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis ei ole selleks kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistatud ega tähistatud, ei sea ohtu kaitseala kaitseväärtusi. Väikese osalejate arvuga rahvaürituse korraldamine ei tekita alal olulist kahju, kuid suurem hulk inimesi korraga ühel alal võib kahjustada elupaiku ja pinnast, suurendada reostuskoormust ning häirida kaitsealuseid liike ka pesitsusvälisel perioodil. Eriti tallamistundlikud on niidukooslus ja maaspesitsevad linnuliigid. Seetõttu on kaitseala piiranguvööndis lubatud rahvaürituse korraldamine, kuid rohkem kui 30 osalejaga rahvaürituse korraldamine on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul. Võimalus rahvaüritusi korraldada on jäetud peamiselt teadus- või õppetarbel korraldavatele üritustele. Kaitseala valitseja nõusolek on vajalik selleks, et suunata rahvaüritus eemale tundlikest kohtadest (eelkõige liikide elupaikadest ja väikese-punalamesklase potentsiaalsest elupaigast) ja piirata ürituste korraldamist kaitse-eesmärkidele tundlikul ajal (eelkõige lindude pesitsusaeg).

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud aegjärgne ja hällraie kuni 2 ha suuruse langina. Raie tegemine on lubatud 1. juulist kuni 14. veebruarini. Piiranguvööndi metsade funktsiooni säilitamiseks, sh elustiku mitmekesisuse säilitamiseks, jäetakse raielangile hektari kohta alles vähemalt 40 tihumeetrit puid, sealhulgas surnud puid ja lamapuitu 10–20 tm/ha, mis ei kuulu koristamisele ja jäävad metsa alaliseks. Võttes arvesse piiranguvööndis kasvava küpse metsa puistu tagavara, jääb metsa alaliseks alles 1/3, mille hulgas on kaitse-eesmärkide vajadustes lähtuvalt potentsiaalseid pesapuid ja toitumiseks olulisi elemente.

Piiranguvööndis on hall-lepikutes kaitseala valitseja nõusolekul lubatud ka lageraie, kusjuures langi suurus ei tohi ületada 0,5 ha. Hall-lepikutes jäetakse metsa funktsiooni säilitamiseks, sh elustiku mitmekesisuse säilitamiseks, raielangile hektari kohta alles vähemalt 20 tihumeetrit puid, sealhulgas surnud puid ja lamapuitu 10 tm/ha, mis ei kuulu koristamisele ja jäävad metsa alaliseks. Võttes arvesse piiranguvööndis kasvava küpse hall-lepiku puistu tagavara, jääb metsa alaliseks alles 1/3, mille hulgas on kaitse-eesmärkide vajadustest lähtuvalt potentsiaalseid pesapuid ja toitumiseks olulisi elemente.

Elustiku mitmekesisuse tagamiseks alles jäetavad puud valitakse eri puuliikide esimese rinde suurima diameetriga puude hulgast, eelistades laialehiseid puid, haabasid, mände ja kuuski. Metsas säilitatakse surnud puid, kõdu- ja lamapuit, puude tüükad ja sellised elavad puud, milles on õõnsused ja potentsiaalsed õõnepuud, eelkõige vanu haabu. Sätestatud tihumeetrite hulk võimaldab jätta maastikus osa säilikipuid alles ka väiksemate rühmadena ja teised puud hajusalt. Need tingimused on vajalikud, et tagada raiutavas puistus elustiku mitmekesisuse säilitamise seisukohast oluliste elementide säilimine, mis aitab hoida nii konkreetsetes puistus kui ka kumulatiivselt piiranguvööndis tervikuna mitmekesist elustikku. Peale selle vähendab metsa jäetavate puude hulk ka servaeefekti negatiivset mõju.

Raie tüübi ja raielangi suuruse reguleerimine on vajalik selleks, et muutused elupaiga struktuuris ei oleks järsud ega tugevad ning metsas säiliks igal ajahetkel teatud hulk olulisi elemente. Aegjärgse raiega raiutakse metsa järkude kaupa, mistõttu toimuvad keskkonnamuutused sujuvamalt ning seetõttu pole mõju niivõrd järsk ja tugev kui näiteks lageraiel. Nii on liikidel rohkem aega muutustega kohaneda. Häilraied on väikese pindalaga ja sarnasemad looduslikule häilule. Nii tagatakse paremini koosluste ja liikide kaitse ning hoitakse ära liiga kiired muutused piiranguvööndi metsade vanuselises struktuuris.

Lageraie, v.a hall-lepikutes, ja veerraie ei ole lubatud. Lageraiega kaasneva servaeefekti mõjul väheneb ka välisteguritest puutumata koosluste siseosa pindala. Seetõttu väheneb liikidele sobilike elupaikade pindala mitte ainult raiete toimumise alal, vaid ka sellega piirnevatel aladel. Peale selle vähendab lageraie puistu struktuuri mitmekesisust sh erivanuselisust. Veerraie suurendab samuti servaeefekti ja tekitab loodusmaastikusse sobimatuid sirgeid koridore, mis suurendaksid ka tormimurru ja -heite ohtu.

Aegjärgse ja häilraielangi suuruse piiramine on vajalik metsamajanduse intensiivsuse reguleerimiseks ja nii hoitakse ära liikidele sobimatute suurte lankide teke. Peale selle on piiranguvööndisse jäävad eramaad pindalalt suhteliselt väikesed (kokku 15,5 ha). Pindalaliselt suuremate lankidena raiumine tähendaks seda, et metsas toimuksid suured muutused suhteliselt lühikesel ajaperioodil, sh maastikuilmes, kuna langid killustavad kaitsealuste liikide elupaikade ümber olevaid metsakooslusi ja puhvertsooni ning vähendavad metsamaastiku sidusust. Kaks hektarit on piisavalt suur lank, et tagada metsade looduslik uuenemine – kõrval asuvate metsade mõju on veel küllaltki suur.

Erand lageraie lubamiseks hall-lepikutes on tehtud seetõttu, et hall-lepikute lühikese eluea tõttu ei ole neid otstarbekas majandada aegjärgse või häilraiega. Hall-lepad kasvavad suhteliselt kiiresti ja saavutavad küpsuse juba 30–40 aastaseks. Lagealade suuruse piiramiseks on kehtestatud langi maksimaalseks suuruseks 0,5 ha. Suurem langi pindala muudaks lagealad märgatavalt suuremaks, mistõttu poleks see kooskõlas piiranguvööndi kaitse-eesmärgiga. Kuna lageraiel raiutakse lank lagedaks ühe raiekorraga, on mõju enamasti suurem kui turberaiel, seetõttu on lageraie korral lubatud langi pindala väiksem. Teistes puistutes pole lageraie lubatud, sest nii tagatakse paremini koosluste ja liikide kaitse ning hoitakse ära liiga kiired muutused piiranguvööndi metsade vanuselises struktuuris.

Raietegevus on kaitseala valitseja nõusolekul piiranguvööndis lubatud 1. juulist kuni 14. veebruarini. Raietegevuse ajaline piirang on sätestatud karvasjalg-kaku pesitsusaega arvestades, mis on 15. veebruarist kuni 30. juunini (ka teiste kaitse-eesmärgiks seatud linnuliikide tundlik pesitsusperiood jääb seatud ajalise piirangusse). Kuid kuna karvasjalg-kakk eelistab elupaigaks vana metsa ja talle on olulised muusträhni tehtud õõnsused, siis nende liikide sobivad pesitsus- ja toitumisalad on alljärgnevalt piiranguvööndi kinnistupõhiselt kirjeldatud.

Nepste-Muru kinnistul (katastritunnusega 21302:001:0071) kasvab segamets, kus on mitme kaitse-eesmärgiks seatud linnuliigi elupaigatunnuseid, nagu vanemad puud, surnud ja surevad jalalseisvad puud, puutüükad ja lamapuit. Peale selle on kinnistul mitmed puutüükad hobusipelgate pesadega, kus on muusträhni rüüstamise jälgi. Ka teistel surevatel ja surnud puudel leidub muusträhni toitumisjälgi. Kuna muusträhn teeb üldjuhul iga aasta uue pesaõõnsuse, on oluline arvestada ka potentsiaalsete metsadega. Peale muusträhni tegevusjälgede leidub ka laanerähni tegevusjälgi, näiteks toitumisjäljed kuusel ja toiduobjektide tegevusjälgi, näiteks niineüraskid. Nepste-Muru kinnistu lepikud võivad olla samuti olulised elupaigad muusträhnile ja valgeselg-kirjurähnil. Mõlemad liigid eelistavad teha pesa elusasse pehme puiduga või pehkinud puusse. Tihti kasutatakse ka leppasid, sest lepp on laialdase leviku ja kiire kasvuga. Peale selle ei ole tegu osakaalult puhaste lepikutega (kasvab ka kaski ja okaspuid).

Jõe kinnistul (katastritunnusega 78201:002:0093) kasvab peamiselt lehtpuumets, kus leidub mitme kaitse-eesmärgiks seatud linnuliigi elupaigatunnuseid. Kinnistul kasvab kaskesid, haabasid ja hall-leppasid. Mitmed tüükad, lamapuit ja jalal seisvad surnud puud on rähniste tegevusjälgedega. Kinnistu eraldisel 4 kasvab vanu, ligikaudu 80-aastaseid haabasid, mis on sobilikud pesapuud muusträhnile ja karvasjalg-kakule. Karvasjalg-kakud asustavadki kõige sagedamini sisemaal kuuse-segametsi, kus kasvab ka vanu haabasid. Nii Jõe kui ka Nepste-Muru kinnistu on karvasjalg-kakule ka pesametsa poolest sobilikud, sest karvasjalg-kakk võib pesitsuseks valida just metsaservas asuva puu. Toitumisaladeks sobivad ka võsastumata raiesmikud ja niidud, sest nendel leidub pisihiiri.

Tuginedes eelpool mainitule, leidub kaitseala piiranguvööndis mitmeid karvasjalg-kakule sobivaid pesitsuspaiku ja sh nt alale jääv niidukooslus toitumisalaks. Seega ajalise piirangu seadmine raietegevusele kaitseala piiranguvööndis on põhjendatud ja vajalik.

Seatud piirangute negatiivset mõju konkurentsivõime vähenemisele, võrreldes metsade majandamisega väljaspool looduskaitseala, kompenseeritakse Natura metsatoetustega.

2.5.5.3. Vajalikul tegevused

Kaitseala poollooduslike koosluste aladel on nende ilme ja liigikoosseisu taastamiseks ja säilitamiseks vajalik niitmine, puu- ja põõsarinde harvendamine ning kujundamine. Vajalikke tegevusi korraldab kaitseala valitseja. Poollooduslike koosluste hooldamine on vajalik, kuna hooldamata kooslused võsastuvad ning poollooduslike kooslusi hooldamata pole võimalik tagada kaitse-eesmärgidena nimetatud niidukoosluste soodsat seisundit. Moodustatava Nepstemurru looduskaitseala inventeeritud poollooduslike koosluste pindala on ligikaudu 9,7 ha, mis jääb tervikuna moodustatava looduskaitseala piiranguvööndisse.

2.5.5.4. Keelatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on keelatud uue maaparandussüsteemi rajamine, et piirnevad loodusväärtused säiliks soodsas seisundis. Maaparandussüsteemid, mis rikuvad looduslikku veerežiimi, on kaitstavatele liikide elupaikadele ohuks ja on oluline, et neid kaitsealale ei rajataks, sest muudetud veerežiim tingib ala kuivendamise ja elupaikade seisundi halvenemise.

Piiranguvööndisse jäävat metsamaad teenindavad juba olemasolevad kraavid, mille hooldus on lubatud.

Kaitseala piiranguvööndis on keelatud uue ehitise püstitamine, välja arvatud tehnovõrgu rajatise või tootmisotstarbeta ehitise püstitamine. Alal on peamiselt ajalooline metsamaa, kus ei ole olemasolevaid elamuid, talukohti ja tegemist ei ole vana asulakohaga. Alal ei ole teadaolevalt suurt külastuskoormust ega huvi arendustegevuse vastu. Ala asub asustustest eemal ja eesmärk on tagada areng looduslike protsessidega. Ehitiste püstitamine tooks endaga kaasa ulatuslikud muudatused elupaigas, näiteks metsa raadamine või niidukoosluse hävimine. Ehitiste püstitamine ei ole seega lubatud ega otstarbekas. Erandina lubatakse kaitseala valitseja nõusolekul tehnovõrgu rajatise või tootmisotstarbeta rajatise püstitamine. Sellise erisuse määramine on oluline, sest vajalikuks võib osutuda kaitse-eesmärkide täitmiseks rajatiste püstitamine, näiteks kraavide sulgemiseks tõkete vms püstitamine. Tee rajamine ei ole lubatud, sest ala teenindavad juba kaks olemasolevat teed ja asustustest eemal oleval alal ei ole selleks vajadust.

Ehitiste püstitamine piiranguvööndis võib mõjutada piirnevasse sihtkaitsevööndisse jäävate kaitse-eesmärgiks olevate kassikaku ja kanakulli pesitsemisedukust. Kuna ehitamise mõju kaitse-eesmärkidele sõltub paljudest asjaoludest, sealhulgas ehitise iseloomust, tehnoloogiast, asukohast ja mahust, siis pole määрусega võimalik ette näha igasse olukorda sobivaid tingimusi, ja need on jäetud seetõttu kaitseala valitseja igakordseks kaalutlusotsuseks. Piiranguvööndis saab kaaluda ehitiste püstitamist, mis ei sea ohtu kaitseala kaitse-eesmärke, ja ehitiste püstitamisel puudub kaitseala tarbeks vajalikkuse nõue.

Piiranguvööndis on keelatud maavara kaevandamine, sest sellega kaasneks kaitstavate liikide elupaikade pöördumatu hävitamine. Maa-ameti geoportaali maardlate kaardirakenduse (<http://geoportaal.maaamet.ee/>) andmetel ei jää praegu teadaolevalt alale maavarade aktiivseid tarbevarusid ega passiivseid reservvarusid, mistõttu huvi maavara kaevandamiseks ei ole.

Piiranguvööndis on keelatud puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine, kuna see vaesestab metsade looduslikku mitmekesisust ja maastikuilmet.

Kaitseala piiranguvööndis on keelatud biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine. Kaitsealal on eesmärgiks metsakoosluse looduslik areng ja poolloodusliku koosluse niitmine, mis on vajalik koosluse säilimiseks, seega puudub vajadus biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamiseks. Peale selle mõjutaks nende vahendite kasutamine kooslusi (sh mulla omadusi) kunstlikult, mis on samuti vastuolus kaitse-eesmärkidega. Need ained vähendavad liigilist mitmekesisust, kuna mõjuvad surmavalt või elu pärssivalt suuremale hulgale liigirühmadest, mitte ainult kahjuritele ja umbrohule.

Piiranguvööndis on keelatud puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt. Kaitseala valitseja võib lubada puidu kokku- ja väljavedu, kui pinnas seda võimaldab. Piirangut rakendatakse pinnasekahjustuste vältimiseks ja muude häiringute vähendamiseks. Piiranguvööndis on tegemist osaliselt õrna pinnasega, kus on suur risk pinnase oluliseks kahjustamiseks. Kuna igal talvel ei külmu pinnas piisavalt, siis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud puidu kokku- ja väljavedu ka siis, kui pinnas seda võimaldab.

3. Menetluse kirjeldus

Nepstemurru looduskaitseala moodustamise väljatöötamise kavatsuse avalik väljapanek toimus 1. augustist 15. augustini 2018. a Keskkonnaameti Pärnu kontoris ja veebilehel. Ettepanekuid ja vastuväiteid esitasid Riigimetsa Majandamise Keskus, Keskkonnainspeksioon ja Massiaru Jahiselts. Väljatöötamise kavatsuse kohta esitatud ettepanekud on kajastatud dokumendis, mis on registreeritud Keskkonnaameti dokumendihaldussüsteemis numbriga 7-4/20/1416.

Looduskaitseala määruse eelnõu avalik väljapanek toimus 20. jaanuarist 15. veebruarini 2021. a Keskkonnaameti veebilehel. Määruse eelnõu menetluse käigus saadeti teade kaitseala moodustamise kohta kahele maaomanikule, Häädemeeste Vallavalitsusele, Saarde Vallavalitsusele, Riigimetsa Majandamise Keskusele, Massiaru Jahiseltsile, MTÜ-le Eesti Erametsaliit ja MTÜ-le Eesti Metsa Abiks.

Parandusettepanekuid ja vastuväiteid looduskaitseala määruse eelnõu kohta võis esitada kuni 15. veebruarini 2021. Ettepaneku esitas Riigimetsa Majandamise Keskus (tabel 2).

Tabel 2. Maaomanike jt huvigruppide arvamused ja ettepanekud kaitseala kaitse-eeskirja määruse eelnõu tutvustamisel.

Ettepaneku tegija	Ettepaneku sisu	Tulemus
Riigimetsa Majandamise Keskus	1. Alale valitud kaitsekord on metsade range kaitse eesmärgi täitmiseks vajalik. 2. Ei pea vajalikuks kaitse-eesmärkideks lisada liike, keda alal kindlalt ei esine.	Ettepanekuga ei arvestatud. Kirjas ei ole konkreetselt välja toodud millistele liikidele viidatakse. Vastuskirjas selgitati, et alal tuleb kaitsta ka liike, kes on juba linnuala kaitse-eesmärgiks ja kelle jaoks on sobivad elupaigad alal olemas. Seega on ala kaitse-eesmärgiks linnuliike, kes kasutavad linnuala laiemalt, st oma elu- ja toitumispaijana ei kasuta ainult Nepstemurru looduskaitseala, vaid ka linnuala koosseisu kuuluvat nt Nigula looduskaitseala. Täpsemalt kirjeldatakse väärtuste kaitse vajadust seletuskirja peatükis 2.2.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.01.2010, lk 7–25).

Linnudirektiivi artikli 1 kohaselt käsitleb nimetatud direktiiv kõikide looduslikult leiduvate linnuliikide, kaasa arvatud nende munade, pesade ja elupaikade kaitset EL liikmesriikides. See hõlmab nende liikide kaitset, hoidmist ja kontrolli ning kasutamist. Linnudirektiivi artiklite 2 ja 3 kohaselt võtavad liikmesriigid vajalikud meetmed, sealhulgas kaitsealade loomine, eelnimetatud linnuliikide arvukuse hoidmiseks tasemel, mis vastab eelkõige ökoloogilistele,

teaduslikele ja kultuurilistele nõuetele, arvestades samal ajal majanduslikke ja puhkeaja veetmisega seotud vajadusi. Nepstemurru looduskaitsealal on olulisteks kaitse-eesmärkideks mitme linnudirektiivi I lisas nimetatud linnuliigi kaitse. Moodustatav Nepstemurru looduskaitseala jääb tervikuna Põhja-Liivimaa linnuala koosseisu.

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek muuta Põhja-Liivimaa linnuala piire (Nepstemurru looduskaitseala osas). Moodustatava kaitseala ja linnuala välispiir muutuvad ennekõike tehnilise korrigeerimise tõttu.

Sisulise muudatusena tzoneeritakse ala põhjapiiril olev Pikksaare ringtee teekraav kaitsealalt ja linnualalt välja. Teekraavi kaasamine looduskaitseala koosseisu kaitseala äärealal ei ole loodusväärtustest lähtuvalt vajalik ja suurendaks põhjendamatult halduskoormust.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määruse kaitse-eesmärkide täiendamine metsaelupaigatüüpidega aitab kaasa väärtuslike metsaelupaikade säilitamisele ja nende soodsa seisundi saavutamisele.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2030 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2030 (KOM(2020) 380), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2030. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Nepstemurru looduskaitseala on juba riikliku kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub. Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsustele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks kaitseala moodustamise väljatöötamise kavatsuse materjalid. Selle käigus ei esitatud vastuväiteid, et määruse jõustumine takistaks kehtivate planeeringute teostamist. Looduskaitseaduse § 9 lõike 71 punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevaid andmeid, mis on eelnõuga seotud.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude mõningane vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt looduskaitseaduse §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt makstakse maamaksu 50% maamaksumäärast. Kuna 100% maamaksusoodustus hakkab

kehtima 403,3 ha, mis oli hoiuala osa, kus kehtis 50% maamaksusoodustus, siis laekub maamaksu kohalikule omavalitsusele aastas ligikaudu 580 eurot vähem. 25,3 ha, mis tsoneeritakse piiranguvööndisse, jääb sarnaselt hoiualale kehtima 50% maamaksusoodustus.

Vastavalt looduskaitseseaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Loodava Nepstemurru looduskaitseala piiranguvööndis on metsamajandamine lubatud määratud erisustega ja niidukoosluse hooldamine lubatud, seega maa sihtotstarbelist kasutamist kaitsekord oluliselt ei piira. Seega ei tule eeldatavasti riigile seoses maade omandamisega võimalikke kulusid juurde.

Kaitsealale jääb 9,7 ha hooldamist vajavat poollooduslikku kooslust (liigirikkad niidud lubjavesel mullal). Kehtivad toetusmäärad poollooduslike koosluste hooldamiseks on 85–450 eurot hektari kohta aastas. Poollooduslike koosluste hooldamisega seoses ei kaasne riigile määruse kehtestamisega lisakulusid, kuna hooldatava ala maht võrreldes varasemaga ei suurene.

Natura 2000 alal asuvale erametsamaale on õigus taotleda toetust, mida makstakse Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) ja kaasfinantseeritakse Eesti riigi eelarvest. Toetuse eesmärk on kompenseerida metsaomanikele osaliselt looduse kaitsmise tõttu metsast saamata jäävat tulu. Toetuse andmise tingimused ja kord on kehtestatud 22. aprilli 2015. a määrusega nr 39 „Natura 2000 erametsamaa toetus“, mille kohaselt on toetuse määr piiranguvööndis, hoiualal ja projekteeritaval alal asuva metsaala ühe hektari kohta 60 eurot aastas ja sihtkaitsevööndis asuva metsaala ühe hektari kohta 110 eurot aastas. Nepstemurru looduskaitseala kaitse-eeskirja kinnitamisega ei suurene erametsa osakaal ja seega ei kaasne muutusi varasema, st hoiuala, kaitsekorraga võrreldes.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamisega arvatakse Nepstemurru hoiualalt Nepstemurru sihtkaitsevööndisse 403,3 ha riigimetsamaad, sellest 210,3 ha on küps ja valmiv mets. Riigimetsa Majandamise Keskuse arvutuste kohaselt jääb Pärnu maakonnas majandusmetsa range kaitse alla võtmisel riigil metsa majandamata jätmisel saamata tulu keskmiselt 124 eurot hektari kohta aastas. Kuna hoiuala metsade majandamine oli ka varem kitsendatud, oli majanduspiirangutega metsade kavandatav raiemaht ligikaudu 1/10 majandusmetsa lankide keskmisest. Arvestades lisanduvate piirangutega alal asuva küpse ja valmiva metsa osakaalu, kus oleks võimalik piirangute muutmiseta raiet teha, on saamata jääv tulu keskmiste määrade järgi ligikaudu 2607 eurot aastas. Keskkonnaagentuuri uuringu kohaselt jääb keskmiselt 40% raieküpsedel aladel väljastatud metsateatistest realiseerimata muudel põhjustel (ebasoodsad ilmastikuolud, puiduturu olukord jne).

Eramaadel saamata jääva puidutulu arvutamise aluseks on võetud Natura 2000 metsaalade metsaressursi keskmine väärtus, mille alusel arvutati keskmine eeldatav aastane tootlus. Selle järgi on saamata jääv puidutulu sihtkaitsevööndis 134 eurot/ha ja piiranguvööndis ning hoiualal 72 eurot/ha aastas. Käesoleva määrusega tsoneeritakse erametsa hoiualalt piiranguvööndisse 15,5 ha, seega saamata jääva puidutulu hinnanguline väärtus ei muutu.

SMI 2020 aruande järgi on Pärnu maakonna keskmine metsa tagavara 199 tm/ha. Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liidu tellimusel Ernst & Young Baltic AS läbi viidud metsa- ja puidusektori sotsiaalmajandusliku mõju analüüsi kohaselt oli 2019. aastal ühe m³ puidu töötlemisel metsa- ja puidutööstuse poolt (metsamajandus, puidu töötlemine ja mööblitootmine) loodav lisandväärtus 193,3 eurot. Sees on ka metsaomanike saamata jääv puidutulu (toodud eespool).

Sama uuringu järgi on ühe m³ puidu raie otsene ja kaudne maksutulu 95 eurot raietsükli kohta. Keskkonnaagentuuri arvestuste järgi jääb piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse tsoneerimisel võimalikust metsa majandamise mahust kasutamata eramaal ~30%, riigimaal RMK hinnangul 10%. Kui metsa tagavara oleks 199 tm/ha, jääks eeltoodud hinnangu järgi muudatuste tulemusel ning otsest ja kaudset maksutulu täiendavalt laekumata lühiperspektiivis hinnanguliselt ca 761 872 eurot ja metsa- puidutööstuse poolt lisandväärtus loomata ca 1 550 073 euro ulatuses. Arvestades pikaajalist mõju majandusele ehk ka järgmist raietsükli (metsa raietsüklik on arvestatud keskmiselt 80 aastat) väheneb maksutulu aastas ca 9523 euro ulatuses ning lisandväärtus ca 19376 eurot. Arvestades aastase inflatsiooniga 2% jääb riigil saamata tulused ca 2 607 238 eurot ja kogulisandväärtust loomata ca 5 304 582 euro väärtuses. Eeldusel, et selle muudatuse tõttu sektoris loodav lisandväärtus arvestuslikult väheneb, võib see mõjutada kuni ca 0,5 töökohta metsa- ja puidutöötlemise sektoris. Arvutuse eelduseks on teoreetiline võimalus, et täna kaitse all mitteolev ressurss võetaks koheselt kasutusse, mis erinevate piirangute tõttu praktikas saaks realiseeruda vaid piiratud ulatuses (takistused metsaseaduses, ilmastikus, turuhinnas ja omaniku tahtes).

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused, mis on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu kooskõlastati teiste ministeeriumidega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Ministeeriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.